

wspólnego przedsięwzięcia Biblioteki Pedagogicznej w Toruniu i pracowników Instytutu Informacji Naukowej i Bibliologii UMK, jakim były „Środy

z TIK-iem”, powinny zaowocować kolejnymi udanymi projektami.

**Wiesława Budrowska**

Biblioteka Pedagogiczna  
im. gen. bryg. prof. Elżbiety Zawackiej  
w Toruniu

W dniach 26–27 czerwca 2014 r. odbyła się na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu I Ogólnopolska Konferencja Oprawoznacząca pt. „Tegmentologia polska dzisiaj”, przygotowana przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii we współpracy z Biblioteką Uniwersytecką w Toruniu. Głównym bodźcem do zorganizowania tego wydarzenia były narastające zapóźnienia polskiej tegumentologii (zwanej też oprawoznaczeniem) wobec dyskursu badawczego w Europie i Stanach Zjednoczonych. Równie istotnym celem konferencji było stworzenie forum wymiany informacji i doświadczeń dla rodzimych tegumentologów z możliwie najliczniejszych ośrodków naukowych. Akcentowaną od dawna bolączką polskich badaczy opraw jest bowiem działalność w rozproszeniu, co wraz z brakiem ujednoliconej metodologii i terminologii fachowej wydatnie spowalnia postęp badawczy.

Wobec powyższego, do uczestnictwa w imprezie zaproszeni zostali reprezentanci nauk akademickich (bi-

---

## **I Ogólnopolska Konferencja Oprawoznacząca „Tegmentologia polska dzisiaj” (Toruń, 26–27 czerwca 2014 r.)**

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TSB.2014.031>

---

bliolodzy, historycy sztuki, historycy i konserwatorzy zabytków), jak również bibliotekarze, muzealnicy i archiwiści parający się analizą opraw bądź przynajmniej obcujący z nimi w codziennej praktyce zawodowej. Narastające zainteresowanie oprawami w kręgach bibliofilskich i antykwarycznych sprawiło, że zaproszenie skierowano też do obu środowisk. Z założenia interdyscyplinarny charakter konferencji służyć miał w pierwszej kolejności uzmysłowieniu przydatności – czyżgoła niezbędności – wiedzy tegumentologicznej w badaniach humanistycznych, jak również w pracy konserwatorskiej oraz biblioteczno-muzealno-archiwalnej. Niezwykle korzystna była

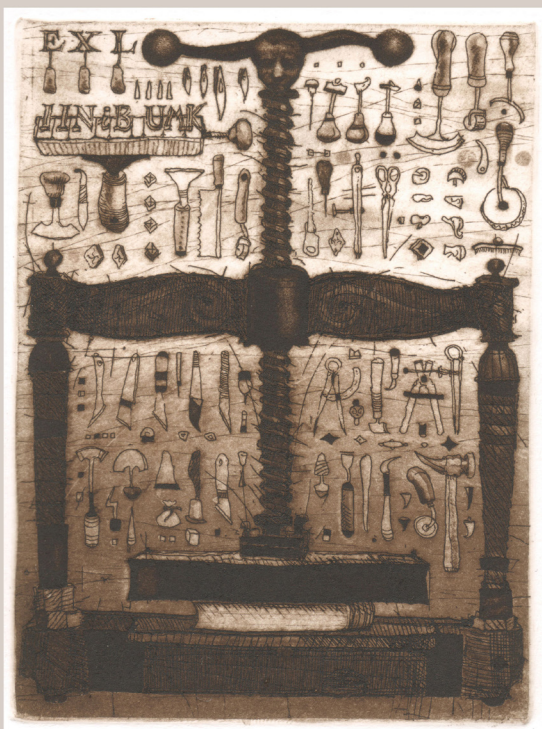


# I OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA OPRAWOZNAWCZA TEGUMENTOLOGIA POLSKA DZISIAJ

Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii UMK oraz Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu

Toruń, 26-27 czerwca 2014

zobacz: [www.inibi.umk.pl/tegumentologia](http://www.inibi.umk.pl/tegumentologia)



**Patronat Honorowy:**

Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego  
Prof. dr hab. Lena Kolarska-Bobińska



**Patronat:**



**Patronat medialny:**



**Sponsor:**



FUNDACJA  
AMICUS UNIVERSITATIS  
NICOLAI COPERNICI

perspektywa upublicznienia wyników analiz poszczególnych zespołów opraw znajdujących się w rodzimych zbiorach instytucjonalnych, zarówno państwowych, jak i kościelnych. Podkreślić bowiem należy, że mimo hekatombi zniszczeń polskich zbiorów bibliotecznych, muzealnych i prywatnych w ostatnich trzech stuleciach, wciąż istnieje spora liczba zabytków intrologistorstwa o ogromnej randze historycznej i artystycznej.

Na konferencję, odbywającą się w gmachu toruńskiej Biblioteki Uniwersyteckiej, zjechało prawie 70 prelegentów i słuchaczy, reprezentujących niemal wszystkie ważniejsze uczelnie, biblioteki, archiwa i muzea, jak również mniejsze instytucje państwowe i kościelne. Godne podkreślenia było liczne uczestnictwo konserwatorów zabytków, choć zarazem słaba reprezentacja kręgów bibliofilskich i antykwarycznych. Tę drugą interpretować można by jako dowód nieustannego oddalenia od siebie polskiego środowiska naukowego i kolekcjonerskiego.

W trakcie obrad wygłoszono 19 referatów i 3 komunikaty, ponadto dokonano 5 prezentacji zbiorów bibliotecznych i prac konserwatorskich, jak również otwarto wystawę faksymiliów. Część merytoryczną otworzyły referaty, w których zobrazowano *status quo* dzisiejszej polskiej tegumentologii na tle europejskim (prof. Janusz Tondel), postulowano opracowanie

słownika oprawoznawczego (dr Elżbieta Pokorzyńska) oraz pokreślono ważność opraw w procesie kształcenia akademickiego (mgr Agnieszka Biały). Wystąpienia te uzmysłowiły kolosalne braki i zaległości w wiedzy o historycznym i współczesnym polskim intrologistorstwie oraz dziełach obcych znajdujących się w rodzimych zbiorach. W zgodnej opinii uczestników imprezy okolicznością spowalniającą postęp badawczy jest brak ujednoliconej terminologii w sferze techniki, morfologii i dekoracji opraw. Zdefiniowanie tegoż problemu sprawiło, że już w trakcie obrad sformułowano niezwykle ważny postulat szybkich prac nad słownikiem tegumentologicznym.

W dalszej kolejności znalazły się 3 bloki tematyczne („Ujęcia problemowe”, „Instytucjonalne zbiory opraw”, „Perspektywa konserwatorska i digitalizacyjna”), mieszczące bogate spektrum tematów i ich ujęć. Wśród nich na czoło wysunęły się – kluczowe dla dalszego postępu badawczego – analizy dorobku wybranych intrologatorów działających na ziemiach polskich głównie w późnym średniowieczu i renesansie, takich jak torunianin Maciej Hadeber (ks. mgr Tomasz Garwoliński), enigmatyczny poznański „Intrologator MC” (mgr Marianna Czapnik), krąg krakowskich twórców XV i początku XVI w. – m.in. „Monogramista IC” i „Intrologator dwóch mszałów krakowskich” (dr Elżbieta Knappek), a także

wybitny italianista krakowski czasów Zygmunta Starego – Maciej z Przasnysza (dr Arkadiusz Wagner). Zagadnieniu wpływów rzymskich i włoskich w polskim, a szczególnie krakowskim introligatorstwie XV i XVI w. poświęcono dwa referaty. Koncentrowały się one na recepcji włoskich formuł dekoracyjnych na oprawach (dr A. Wagner) oraz na powiązaniach między antyczną ikonografią monetarną, renesansowym medalierstwem, ilustracją książkową i introligatorstwem, co egzemplifikują oprawy renesansowe z quasi-medalerskimi popiersiami Juliusza Cezara (dr Piotr Jaworski).

W szeregu referatów pojawiał się problem superekslibrisów, traktowanych jako główny bądź uzupełniający przedmiot analiz. Księgozbiory dominikańskie w czasach nowożytnych posłużyły jako przykład praktyki oznaczania ksiąg superekslibrisami napisowymi (mgr Katarzyna Płaszczyńska-Herman). Superekslibrisy herbowe opata wrocławskiego klasztoru św. Wincentego i biskupa sufragana wrocławskiego Georga Scultetusa pozwoliły na wgląd w tradycję oznaczania ksiąg przez hierarchów kościelnych późnego Odrodzenia na Śląsku, którego zbiory książkowe stanowią wciąż swoiste eldorado dla rodzimych – i nie tylko – badaczy (mgr Adam Żurek). Problem superekslibrisów urzędów państwowych z XVI i XVII w. scharakteryzowano na przykładzie sandomierskich ksiąg

miejskich (dr Katarzyna Madejska). Z kolei superekslibrisy królewskie, w tym słynne w kręgach badawczych znaki własnościowe z „monumentów” Zygmunta Augusta, zaprezentowano na przykładzie woluminów z Ossolineum (dr Dorota Sidorowicz-Mulak). Finezją kompozycji i wykonawstwa wyróżniały się oprawy włoskie i francuskie sporządzone dla królowej Marysieńki i królowej Marii Leszczyńskiej; z kolei okazałością programu heraldycznego superekslibrisów a zarazem skromnością zdobień okładek zwracały uwagę oprawy polskie sporządzone dla księgozbiorów Wazowskich. Naturalnie, wątek superekslibrisowy pojawiał się też w innych referatach, których przedmiotem były oprawy z wybranych księgozbiorów kanonickich i zakonnych. O ile oprawy ksiąg kanonika gnieźnieńskiego Tomasza Josickiego odznaczały się różnym pochodzeniem i odmienną formą (mgr Michał Muraszko), o tyle daleko posuniętym ujednoczeniem – oprawy ksiąg kamedułów na podkrakowskich Bielanych (dr Jacek Partyka).

Wielce znacząca jako potencjalny punkt wyjścia do szczegółowych analiz formalno-stylowych czy też monograficznych była charakterystyka zbiorów opraw w niektórych placówkach krajowych: poczynawszy od państwowych bibliotek i archiwów, przez muzea, na bibliotekach kościelnych skończywszy. Oprócz dzieł z przywołanego wyżej

księgozbioru kamedulskiego na Biełanach (obecnie w zasobach Biblioteki Jagiellońskiej), uwagę poświęcono średniowiecznym i wczesnonowożytnym oprawom inkunabułów ze zbiorów Biblioteki Naukowej Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (dr Elżbieta Knapiek), oprawom ksiąg rachunkowych z XVI w., znajdujących się w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie (mgr Monika Paś), oprawom ze zbiorów oo. karmelitów na Piasku w Krakowie (dr Szymon Sułecki), jak również dziełom szesnastowiecznym z byłej Biblioteki Katedralnej w Gnieźnie (dr Piotr Pokora).

W drugim dniu obrad dominował dyskurs konserwatorski, odzwierciedlający zaangażowanie tej grupy zawodowej w badania i ochronę opraw. Złożył się na niego głównie referat poświęcony korzyściom, jakie ustalenia konserwatorskie dają badaczom autorstwa opraw (dr Małgorzata Pronobis-Gajdzis). W podobnym duchu utrzymany był referat dotyczący techniki wykonawczej opraw jako pełnowartościowego przedmiotu analiz telementologicznych (mgr Ewa Chlebus). Identyfikacja późnogotyckich opraw jako wyzwanie konserwatorskie została opisana na podstawie działań podejmowanych w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu (mgr Katarzyna Łabuz, mgr Weronika Karlak). Przedstawiciel tejże placówki (st. tech. IT Marcin Szala)

zaprezentował zaawansowane technologie digitalizacyjne, służące naukowcom i konserwatorom w badaniu opraw. Z kolei konserwatorzy toruńskie (dr Dorota Jutrzenka-Supryn, dr Jolanta Czuczko) odtworzyły proces rekonstrukcji i artystycznej kreacji opraw nowożytnych *Biblii*.

W ramach dyskursu konserwatorskiego mieściły się prezentacje, które miały miejsce w specjalnie przygotowanej sali biblioteczej. Scharakteryzowano w nich zabiegi nad cennymi kodeksami średniowiecznymi z Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu (mgr Barbara Wojdyła, mgr Lidia Bannach-Szewczyk), a także prace nad sporządzaniem kopii pierwotnej gotyckiej oprawy słynnego, dwutomowego egzemplarza *Biblii* Gutenberga ze zbiorów pelplińskich (mgr Dominika Lidia Borysławska). Efekty podobnych działań zaprezentowano na wystawie faksymiliów kodeksów i druków od średniowiecza po wiek XIX, wykonanych w firmie Młotkowski. Szczególnym wydarzeniem była jednak prezentacja najcenniejszych cymeliów średniowiecznego i nowożytnego introligatorstwa ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu (dr Marta Czyżak, mgr Maria Strutyńska). Na przywołanie zasługują tu zwłaszcza woluminy ze „Srebrnej Biblioteki” księcia Albrechta Pruskiego, jedyny w Polsce egzemplarz oprawy z doborowego księgozbioru Jeana Gro-

liera, czy też oprawa prawdopodobnie z lat 30. XV w., ozdobiona w technice drzeworytniczej.

Wobec wieloaspektowych zaległości w rodzimych badaniach nad oprawami książkowymi w podsumowaniu obrad zarysowano przede wszystkim perspektywę ogromnej pracy tegumentologów, której podwaliną winna być inwentaryzacja zbiorów. Ona bowiem warunkuje identyfikację poszczególnych grup formalno-stylowych i technicznych wśród opraw, co z kolei upoważniać będzie do wyodrębniania dorobku poszczególnych warsztatów intrologatorskich z ich wokabularzem narzędzi, stosowanymi technikami pracy oraz orientacją stylową. Ważnym postulatem stawianym w trakcie całej konferencji jest też modyfikacja procedur udostępniania dzieł do badań, w obecnym stanie bowiem są one przewlekłe i uciążliwe. Konieczne już na wstępnym etapie prac jest wypracowanie ujednoliconej metodologii analiz oraz zasobu pojęciowego, co zapobiegnie chaosowi terminologicznemu w opisach opraw.

Wychodząc naprzeciw ostatniemu z postulatów, uczestnicy konferencji uzgodnili, że w obrębie planowanego tomu studiów pokonferencyjnych,

który ukazać się ma w połowie 2015 r., znajdzie się ilustrowany słownik tegumentologiczny, na razie ograniczający się do najważniejszych pojęć (red. E. Pokorzyńska, M. Pronobis-Gajdzis, A. Wagner). Wedle wspólnej opinii, w ten sposób zbudowany zostanie fundament dla rozwoju owej niezwykle interesującej dziedziny nauk. Perspektywy aktywnej współpracy między przedstawicielami różnych dziedzin i ośrodków, dla których łącznikiem stała się „nowa polska tegumentologia”, zarysowały się zresztą już w trakcie konferencji.

Szansę na dalszy rozwój badań nad oprawami z polskich zbiorów daje II konferencja opraowznawcza, zaplanowana w Toruniu na połowę 2016 r. Jej wstępny tytuł „Intrologatorzy i ich klientela” zapowiada położenie nacisku na rozszerzenie wiedzy zarówno o poszczególnych twórcach opraw, jak i bibliofilach, którzy zapisali się w historii księgozbiorami o pięknych, rzadkich czy też osobliwych oprawach.

***Arkadiusz Wagner***

Instytut Informacji Naukowej  
i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja  
Kopernika w Toruniu